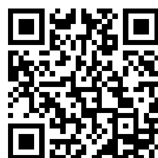

A
000 069 109
7
UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

Havet 1926

ALEXANDRI MAGNI ITER AD PARADISUM

EX CODD. MSS. LATINIS PRIMUS EDIDIT

PRAEMISSA DISSERTATIONE

QUA

AD AUDIENDAM ORATIONEM PRO LOCO

IN FACULTATE RITE OBTINENDO

DIE XXVII JULII HORA XI

IN AUDITORIO MAXIMO HABENDAM

INVITAT

JULIUS ZACHER

PHIL. DR. LINGU. ET LIT. THEOTISC. P. P. O. DES.

REGIMONTI PR.

TYPIS ACADEMICIS DALKOWSKIANIS.

MDCCCLIX.

Pseudo-Callisthenem quem dicunt graecum omnium fere, quae medio aevo conscripta sunt, carminum atque narrationum de Alexandri Magni rebus gestis communem esse fontem ac radicem, intellectum atque viris literatis persuasum est, postquam eum Carolus Müller a. 1846 Parisiis primus edidit[1]). Tribus codicibus Parisinis usus et in textu constituendo prudenter egit editor, et de libri auctore, patria, fontibus, indole, fatis, docte considerateque est praefatus. Utraque in re primi editoris officio satisfecit, nec, si totam quaestionem non absolvit, hoc vitio ei vertet, qui materiam multo esse et ampliorem et implicatiorem expertus est, quam quae paucis posset comprehendi plagulis. Simili ratione iisdem fere difficultatibus nunc circumventum me et magna insuper librorum penuria laborantem excusatum habeat benevolus lector, si summas tantum res praefando tangam potius quam explicem.

De Pseudo-Callisthenis igitur — nam inde repetenda est disputatio — nec nomine nec aetate certe

1) Arriani Anabasis et Indica ex optimo codice parisino emendavit Fr. Dübner. Reliqua Arriani, et scriptorum de rebus Alexandri M. fragmenta collegit, Pseudo-Callisthenis historiam fabulosam ex tribus codicibus nunc primum edidit, Itinerarium Alexandri et indices adjecit Carolus Müller. Parisiis, editore A. F. Didot. MDCCCXLVI.

constat. Alexandrinum tamen eum convincunt commenta, quae de urbis hujus origine, sacris, aedificiis, monumentis, copiose refert. Cumque nihil contineat liber, quod christianam redoleat doctrinam, immo vigentibus etiamtum sacris paganis conscriptus deprehendatur, non possumus, quin confectum eum censeamus ante Theodosii imperatoris legem a. 392 paganos ritus severe abrogantem, et ante Theophilum Alexandriae episcopum a. 389 Serapeum delentem. Nec spernenda videtur A. Maji sententia[2], »ante divisionem imperii conditamque Constantinopolim« (i. e. ante a. 330) compositum librum inde conjicientis, quod inter se comparaverit auctor maximarum urbium diametros, Antiochiae, Carthaginis, Babylonis, Romae, Alexandriae, omissa Constantinopoli, quam tamen maximam urbem post Romam dicat Julianus Caesar[3]). Accedit, quod nihil in ipso libro huic aestimationi repugnat: ita ut seculo tertio exeunte, vel ineunte quarto, Alexandriae perscriptus jure sit censendus.

Nec in doctos grammaticos referendus, nec tamen omnino illiteratus habendus auctor iste ignotus, qui sub Pseudo-Callisthenis nomine latet, tum ex diversi generis libris scriptis, tum ex commentis ore circumlatis traditisque Alexandri Magni historiam contexuit talem, qualis maxime complacuit non solum suae aetatis civibus Alexandrinis, sed totius medii aevi hominibus. Atque maxime quidem ille rationem habuit cum eorum, quae de Alexandro natione Aegyptio — scilicet ex Nectanabo rege exsule atque Olympiade nato — et de urbe Alexandria ab ipso condita fabulabantur, tum illorum, quae mirabilia atque inaudita in orientali Asiae parte

2) Ad Julii Valerii lib. 1. cap. 24.
3) Orat. I. in Constant. p. 8.

milites offendisse dicebantur. In rebus vero gestis, locis, temporibus et disponendis et dijudicandis tam ineruditum et rudem, ne dicam ineptum, se praebet, ut omnia misceat, turbet, pervertat, et, quae esse debebat narrationis sententia principalis — Graecorum nomen victoria vindicatum, Barbarus cum Graeco in ejusdem dignationis societatem receptus, universus orbis terrarum unius ingenio omnia simul complectentis subjectus — ut ea vix hic illic, invito ac nesciente auctore perluceat.

Quae cum ita essent, fieri non potuit, quin narrationis tenorem mutandi cupido lectorum scriptorumque animos mox intraret, inque dies augeretur. Resecta igitur sunt alia, praesertim quae ad solam urbem Alexandriam spectarent, addita alia permulta, maxime illius generis commenta, quae inaudita atque portentosa narrarent, reliqua tum alios in locos translata, tum alias in formas redacta. Ita factum est, ut Pseudo-Callisthenis graecorum codicum, qui ab seculo undecimo ad septimum decimum conscripti supersunt, nullus genuinam exhibeat operis formam, et critico opus sit labore, eoque satis magno atque arduo, ad rem, quantum fieri hoc possit, in pristinum statum restituendam.

In quo negotio critico juvant nos interpretationes antiquae, haustae ex codicibus, illos quos nunc habemus et aetate et integritate longe superantibus. Primum in his locum obtinere videtur interpretatio latina, quam Julii Valerii nomine inscriptam post A. Majum C. Müller edidit[4]). Ignoratur quidem, ut ipsius Pseudo-Callisthenis, ita Valerii et aetas et patria; sed diligenter

4) Itinerarium Alexandri. Item Julii Valerii de rebus gestis ejusdem Alexandri libri tres edente Angelo Maio. Ad exemplar Mediolanense, MDCCCXVII. Francofurti ad Moenum 1818. Müller Valerium Pseudo-Callistheni subjecit. cf. n. 1.

inter se comparatis ultimis duobus quae supersunt Itinerarii Alexandri ab Angelo Maio editi capitibus et capite 80 ad 82 libri tertii Valerii [5]) eo adducimur, ut Itinerarii auctorem Valerii libro (suspecto quidem sibi fonte) [6]) usum esse arbitremur: id quod clariore etiam luceret argumento, nisi Itinerarii finis esset deperditus. Ergo, cum Itinerarium intra annos 340 et 345 conscriptum esse demonstraverit Letronnius [7]), Pseudo-Callisthenes ante annum 340 a Valerio in linguam latinam conversus esse videtur. In quo vertendo illud sine dubio sibi proposuerat Valerius, ut Pseudo-Callisthenis narrationem graecam non mutaret, sed ad verbum fere redderet latine; codice vero usus est jam aliquantum interpolato.

Copiosam Valerii historiam deinde auctor quidam ignotus ante seculum nonum in breve coegit. Narrationem enim de rebus mirabilibus in India gestis atque visis omnino praetermisit, quippe quae jam seorsum circumferretur praefixo titulo »Alexandri M. epistola ad Aristotelem de itinere vel de situ Indiae« [8]); idem illa etiam rejecit commenta, quae argumenti essent, ut ita dicam, specialis; reliquas vero fabulas in arctius contraxit, servatis tamen et narrationis tenore, et ipsis quidem, quantum in epitome fieri potuit, Valerii

5) Ad eandem sententiam facere etiam videntur capita Itinerarii 11. 16. 18. comparata cum Valerii 3, 2. 1, 61. 1, 59.

6) „Si quis aurem ad fidem dicentis inclinet." Itin. c. 120.

7) Journal des Savans 1818. Juillet, p 304.

8) Alexandri Magni epistola de situ Indiae et itinerum in ea vastitate ad Aristotelem praeceptorem suum perscripta, ex interpretatione Cornelii Nepotis. Nunc denuo recensuit et animadversiones novas hinc inde inspersit, epitaphium Alexandri M. addidit et pauca praefatus est Andreas Paulini. Gissae 1706. — Haec epistola inde a seculo nono in multis codicibus reperitur.

verbis. Per hanc epitomen integra Valerii relatio ita obscurata est, ut fere in oblivionem adduceretur, et perpauci tantum ejus codices, neque ii incolumes, ad nos pervenirent. Sed epitomes codices, pauca folia complectentes, seculo nono et sequentibus conscripti, satis frequentes in bibliothecis inveniuntur. Medii aevi auctorem qui integro Valerii libro usus sit novi neminem: at epitome et epistola de mirabilibus Indiae usi sunt chronicorum scriptores complures et poetae nonnulli, in quibus poeta anglus (vel Gallus is quem Anglus secutus est) in priore parte carminis illius, quod inscribitur Kyng Alisaundre[9]). Integri Valeriani libri initium deperditum esse videtur; epitome, typis nondum evulgata, incipit his verbis: „*Aegypti sapientes sati genere divino primi feruntur permensique sunt terram ingenii pervicacia et ambitum coeli stellarum numero assecuti* ....“ Epistolae ad Aristotelem de situ Indiae exordium hoc est: „*Semper memor tui etiam inter dubia bellorumque nostrorum pericula* ....“

Secundum inter versiones locum tenere videtur liber armenius, quem praefixo titulo Padmuthiun Achek-sandri Maketonazwui (i. e. Historia Alexandri Macedonis) anno 1842 Mechitaristae Venetiis ediderunt. In quo edendo defecisse eos a laudabili consuetudine libros suos interpretatione latina adornandi cum maximo meo incommodo aegerrime tuli. Ex paucis enim, quae tum Neumannus in publicum protulit[10]), tum Petermannus benigne mecum communicavit, satis perspexi, auctorem armenium (quem seculo quinto scripsisse Mechi-

9) Metrical Romances of the thirteenth, fourteenth, and fifteenth centuries: published by Henry Weber. Vol. I. Edinburgh 1810.

10) Gelehrte Anzeigen, herausgegeben von Mitgliedern der k. bayer. Akademie der Wissenschaften. 1844. n. 250—252.

taristae contendunt, vel ipsum Mosen Chorenensem fuisse suspicantur) multo integriore Pseudo-Callisthenis graeci codice usum, eumque multo pressius secutum esse, quam Julium Valerium fecisse manifestum est.

Qui tertio loco enumerandus est liber latinus, etsi longius jam distat a sincera Pseudo-Callisthenis narratione, maximi tamen est momenti, quod ex eo potissimum hauserunt, qui post seculum decimum in Europa occidentali de Alexandro M. scripserunt. Auctoris nomen, patriam, aetatem, consilium, novimus ex praefatione ejus, quam integram hic proferre eo magis e re visum est, quod in libris manuscriptis raro occurrit, in editis omnino desideratur. Dedi eam ex seculi XII vel XIII codice lat. Monacensi n. 23489, quem Schmellerus describendum mihi curavit, et descriptum, qua fuit humanitate eximia, ipse recognovit.

„*Prologus in vitam Alexandri.*

Certamina vel victorias excellentium virorum infidelium ante adventum Christi, quamvis extitissent pagani, bonum et utile est omnibus Christianis ad audiendum et intelligendum, tam praelatis quam subditis, videlicet secularibus et spiritalibus viris, quia cunctos ad meliorem provocant actionem. Nam prelati, id est [11]*) rectores, legendo et considerando quemadmodum predicti pagani idolis servientes agebant se caste et fideliter, atque in omnibus se irreprehensibiliter ostendebant, per eorum exempla bonorum operum ita acuant mentes suas, eo quod fideles et membra Christi esse videntur, ut multo magis meliores se illis demonstrent in castitate et justitia atque*

11) *idem.* cod.

pietate. Subjecti vero, id est milites sub militia constituti, legendo vel audiendo talia certamina et operationes commilitonum suorum, qui magis demonibus quam deo militabant, certent se prudentiores illis ostendere in omni bono opere, sicut decet milites Christi: nam dominis carnalibus pure et fideliter secundum preceptum apostoli deserviant, deo vero, creatori suo, tota mente ita decet famulari, custodiendo praecepta ejus, nulli unquam violentiam facientes, aut aliena auferentes, sed in sua substantia habundare, sicut praecursor et baptista Christi, beatus Johannes, in evangelio praecepit [12]), ne, quod absit, militando seculo alienetur milicia celesti. Licet namque spiritales homines audire, que et qualia certamina, vel quam benignas operationes propter amorem seculi in se habebant pagani ab initio usque ad adventum Christi, ut merendo considerent, quam sapientes et pios viros tunc possidebat diabolus, excecando mentes illorum, ne suum agnoscerent creatorem, et servirent creaturę potius quam creatori, et ideo intelligebant, quam justum et quam necessarium fuit humano generi adventus Christi, quia, secundum sacram scripturam, si nos non visitasset ex alto redemptor noster, demonstrando se ipsum nobis viam salutis, per quam salvaremur, ut eum solum in trinitate adoremus, ipsumque verum creatorem omnium agnosceremus, funditus enim nos omnes perieramus. Quapropter pura mente cum apostolo ammirando clamemus: „O altitudo divitiarum sapientię et scientię Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus,

12) Luc. 3, 14. Interrogabant autem eum et milites, dicentes: Quid faciamus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: et contenti estote stipendiis vestris.

et investigabiles viae ejus!" [13]) *et iterum cum psalmista inquirentes exclamemus: „Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes virtutes ejus?"* [14]) *Subaudis: nemo.*

Interea regnantibus Constantino et Romano magnificis imperatoribus Christianorum [920 — 944] *et principatum ducatus totius Campanię dominantibus Johanne et Marino excellentissimis ducibus atque consulibus* [941 — 965] [15]), *quibus quedam necessitas accidit transmittendi nuntium suum usque Constantinopolin ad eosdem praefatos imperatores; et tunc miserunt Leonem archipresbyterum valde fidelem. Quo pergente in eandem Constantinopolitanam urbem cepit inquirere libros ad legendum. Inter quos invenit historiam continentem certamina vel victorias Alexandri regis Macedonię. Et tunc nullam negligentiam vel pigriciam habendo sine mora scripsit, et secum usque Neapolim deduxit ad suos predictos excellentissimos seniores, et ad praeclaram et beatissimam conjugem ejus* [sc. *Johannis*], *Theodoram videlicet, senatricem Romanorum, que die noctuque sacrę scripturę meditabatur; viduarum namque et orphanorum atque diversorum advenarum protectrix indeficiens permanebat. Que juvenili etate cursum vitę finiens infra tricesimum octavum annum migravit ad dominum. Post ejus transitum praefatus Johannes, excellentissimus, consul et dux, vir ejus,*

13) Rom. 11, 33.
14) Ps. 105, 2.
15) Cf. Chronicon ducum Beneventi Salerni Capuae et Neapolis in Pertzii scriptt. rer. Germ. 3, 211 sqq. et Waitz, in Pertzii archivo 9, 692, qui hujus praefationis partem posteriorem ex cod. Bambergensi E. III. 14 membr. sec. XI. formae quadratae publicavit.

et deo amabilis, statuit mente sua ordinem scripturarum inquirere et preclare ordinare. Primum vero libros, quos in sua dominatione invenit, renovavit, atque meliores effectos anxie inquirens, sicut philosophus, quoscunque potuit habere vel audire, sive rogando vel precando, multos et diversos libros accumulavit et diligenter scribere jussit. Maxime ecclesiasticos libros: Vetus scilicet atque Novum Testamentum funditus renovavit atque composuit. In quos historiografiam atque cronographiam, Josephum, et Titum Livium, atque Dionisium, celestium virtutum optimum predicatorum, atque ceteros quam plurimos et diversos doctores, quos enumerare longum esse videtur, instituit. Eodem namque tempore commemorans ille sagacissimus consul et dux, prefatum Leonem archipresbyterum habere jam dictum librum, historiam scilicet Alexandri regis, vocauit eum ad se, et de greco in latinum transferri precepit — quod et factum est, sicut consequentia docent — omnibus laborantibus, tam datoribus quam scriptoribus, bonum tribuens meritum pro salute animę et memoria sui nominis."

Leo igitur archipresbyter Neapolitanus circa seculum decimum medium Constantinopoli invenerat Pseudo-Callisthenis librum graecum, eumque ita latinum fecit, ut non integrum converteret, sed omnino praetermissis commentis iis, quae vel exilioris vel obsoleti argumenti putaret, reliqua modo plena redderet, modo coarctaret, modo ex aetatis ingenio transformaret. Nova libri forma tam egregiam tulit laudem, ut saepissime describeretur et per omnes terras occidentales divulgaretur. Sed in describendo eo tantum sibi indulserunt

scriptores, ut non solum genus orationis mutarent, sed etiam singula commenta modo alios in locos transferrent, modo ejicerent, modo interpositis novis augerent. Quae quidem scriptorum licentia tam mature incepit, tamque late vagata est, ut ad hunc usque diem nondum invenerim codicem manuscriptum qui Leonis narrationem sinceram et incorruptam contineret. Foedius etiam mendis atque interpolationibus scatent editiones seculi quinti decimi exeuntis »Historia Alexandri Magni regis Macedonie de preliis« inscriptae, inter quas Argentinenses vel vitiosiores deprehendi Trajectinis. — Incipit Leonis narratio his verbis: „*Sapientissimi namque Egyptiorum scientes mensuram terrae atque divinantes undas maris et celestium, id est stellarum, ordinem computantes ....*"

In primos qui Leonis libro latino usi sunt referendum esse Gorionidem Judaeum, tum aliis indiciis sufficientibus, tum singulari quodam peccato apparet, quod in vertendo eo commisit. Ammonis enim formam Pseudo-Callisthenis codex graecus his fere verbis descriptam exhibuerat: *τὴν μὲν ἡλικίαν μεσῆλιξ, πολιὸς τὴν χαίτην, κέρατα κριοῦ ἐπὶ τῶν κροτάφων ἔχων*[16]), quae his latinis verbis reddita leguntur in »historiae de preliis« editione Ultrajectina (fol. 2.a.): »neque juvenis neque vetus est, sed in media etate consistit, habens in fronte cornua arietina et barbam canis ornatam.« At Gorionides teste Gagnierio[17]) locum ita vertit: »deus ille

16) Ita scriptus est locus in codice Lugdunensi chartaceo sec. XV. formae quam dicunt octavae, inter codd. Vulcanii n. 93. fol. 186.b. quem quum inter Batavos versarer ipse descripsi. Müller 1, 4 ex cod. par. dedit ... *χρυσόκομος τὴν χαίτην καὶ τὰ γένεια* ...

17) Josippon, sive Josephi Ben-Gorionis historiae judaicae libri sex. Ex hebraeo latine vertit, praefatione et notis illustravit Johannes Gagnier. Oxonii 1706. 4o. p. 46.

mediocris est staturae, neque senex neque juvenis, in fronte autem gerit cornua tanquam cornua tauri, barba ejus instar barba כלב (chelef, canis).« Ambiguam igitur ab Leone adhibitam vocem »canis«, Gorionides non de capillis, sed de animali quadrupede dictam satis inepte putavit[18].

Eodem Leonis libro deinde usus est poeta quidam Gallicus, quem Albericum Vesontinum (Elberîch von Bisenzûn) appellat, qui ipsius exemplum secutus seculo duodecimo primus ex Germanis Alexandreidem composuit, Lambertus Clericus[19]. Periit quidem carmen Gallicum, sed plane eadem illud continuisse, atque ea eodem et more et ordine relata, ac Lamberti poema theotiscum, tum ex parvo quodam ejus fragmento a Paulo Heysio nuper invento[20]) intelligimus, tum ex alio carmine gallico de Florimundo colligimus, quod circa a. 1188 Amatus (Aimé) de Varenne in oppido Castellione (Châtillon) prope Lugdunum composuit[21].

Albericus igitur Vesontinus, etiamsi in universum quidem Leonis narrationem nondum, ut videtur, interpolatam gallicis versibus redderet, tamen quaedam vel mutavit vel addidit. Atque primum quidem ille, honestatis verecundiaeque consilio ductus, rejecit fabulam

18) De Gorionide cf. Zunz, die gottesdienstlichen Vorträge der Juden, p. 146 sqq. et Selig Cassel, Magyarische Alterthümer. Berl. 1848. p. 311 sqq. qui in Italia post annum 965 eum scripsisse contendit.

19) Quo teste Massmannus in comm. ad Eraclium p. 390 dicat, Albericum Vesontinum a. 1138 monachum Cluniacensem fuisse, investigare non potui.

20) Paul Heyse, Romanische inedita auf italienischen Bibliotheken gesammelt. Berlin 1856. Cf. Rochat, in Pfeifferi Germania. Stuttg. 1856. 1, 273 sqq.

21) Paulin Paris, Manuscrits françois de la bibliothèque du roi 3, 9 sqq.

de Nectanabo Alexandri patre subditicio, quam Amatus eadem qua Lambertus ratione, utraque sine dubio ex Alberici carmine hausta, refellit. Postquam enim Amatus Alexandri historiam omnibus notam esse his verbis indicavit: *Seignor, je sai assez de fi, que d'Alixandre aves oï*, Nectanabum patrem his versibus explodit:

la gent en disoient folie,
que Olimpias fu sa mie,
qu' Alixandres ses fius estoit;
mais cil se ment qui le disoit.
grant mençoigne dist qui le dit,
quar Alixandres puis l'ocist[22].

quibus haec Lamberti congruunt (v. 262 sqq.):

einem sînem meistere daz wol schein,
den stiez er ze tal übr einen stein,
daz ime sîn hals in zwei brach,
wander im eine lugene zuo sprach.
nu sprechent manege lugenaere,
daz der sîn vater waere.
vil ubile ich des gelouben mach,
wander ime den hals in zwei brach.

Auxit etiam Albericus narrationem de oppugnationibus Tyri et Lacedaemonis, adjecitque descriptionem pugnae ad Granicum. Ex ignotis vero nobis fontibus haec eum hausisse non est cur suspicemur, cum medii aevi poetis gallicis proprium sit, ut in pugnarum descriptionibus exsultent, easque vel ad satietatem usque producant, vel etiam oblata occasione proprio marte narrationi inserant.

Sed aliam adjectam fabulam venustissimam, de puellis umbraticis simul cum floribus nascentibus et morientibus[23], ut aliunde acceperit necesse est. Satis

22) P. Paris l. l. p. 29.
23) Lambert. v. 5004 sqq. Weissm.

quidem vulgatam eam per Galliam australem produnt hi versus Guilelmi de Turre:

plus que las domnas, que aug dir
qu' Alixandres trobet el bruoill,
qu' eran totas de tal escuoill,
que non podian ses morir
outra l'ombra del bruoill anar [24]);

sed latine relatam ad hunc usque diem frustra quaesivi. Ultimam vero commenti illius originem Humboldtius ingeniosissime repetit ab Arabum rumore de insula portentosa Vacvac [25]).

Denique Albericus fabulae exitum mutavit. Rejectis enim iis quae Leo archipresbyter narraverat de Alexandri fatis ultimis atque morte in locum eorum substituit commentum de Alexandri itinere ad Paradisum. Quod cum latine exstare comperissem in Bibliothecae Regiae Parisiensis cod. lat. n. 5819 sec. XIII, formae quam dicunt, octavae, membranaceo, continente Vitam Alexandri (fol. 1—31), epistolam de mirabilibus Indiae (fol. 32—49), et de itinere ad Paradisum (fol. 49—56),

24) Raynouard, choix de poesies des troubadours 2, 299.

25) „Das sind die mädchen aus Edrisis östlichster zauberinsel Vacvac, die ein ausfuhrartikel sind, und in der lateinischen übertragung des Masudi Chothbeddin puellae vacvakienses heissen." Kosmos 2, 114. ...les îles Vac-vac étaient au douzième siècle la dernière terre connue à l'est, et par conséquent enveloppée de traditions fabuleuses, comme l'étaient à l'ouest, du temps d'Homère et d'Hésiode, l'Elysée, les Hesperides et les Gorgones. ...selon Bakui et Ebn Tophaïli, commenté par Eichhorn (ils) sont si riches en or, que les singes portent des colliers de ce métal; et l'arbre qui crie ouak-ouak à ceux qui débarquent (sans doute lorsque quelques gros Psittacées y sont nichés), porte à l'extrémité de ses branches d'abord d'abondantes fleurs, et puis, au lieu de fruits, ces belles demoiselles qui deviennent un object d'exportation, et que Masoudi Khothbeddin appelle puellas vacvakienses." Examen critique de l'histoire de la géographie du nouveau continent. 1, 52 not.

rogavi Gervinum, ut describendum illud mihi curaret. Ille vero non solum voto comiter satisfecit, sed, qua est liberalitate eximia, descriptum a Michelantio dono mihi dedit. Deinde ipse quum Guelferbyti codices perlustrarem ad Alexandri historiam spectantes, idem commentum deprehendi in cod. lat. Extravag. n. 163, sec. XIII, formae octavae, membranaceo, continente 1) Alexandri M. iter ad Paradisum (foliorum 9); 2) artis poeticae Horatii fragmentum glossatum (fol. 3); 3) fragmentum ex Chalcidii Timaeo Platonico (fol. 3); 4) tractatum de Sibyllis (fol. 4); 5) laudem, ut videtur, musicae, notis musicis ornatam (paginarum $4^1/_2$), incipientem: *Vitę dator omni (?) factor d's naturę formator mundi globū sub potenti claud' volubilem palmo in factura sua splendet magnificus* .... Codicis ultima folia rescripta sunt, cum sub quarto quintoque tractatu pallida conspiciantur vestigia unius vel potius duorum erasorum tractatuum theologicorum latinorum. — Quam in cod. membr, Collegii Corporis Christi Oxoniensis 1549, 82 ex catalogo codd. mss. Angliae et Hiberniae exstare didiceram »Epistolam de adventu Alexandri ad Paradisum«, eam ut descriptam adipiscerer maxima quidem data opera nullo tamen modo impetrare potui.

Dedi igitur Alexandri itineris ad Paradisum narrationem, qua Albericum usum esse ex Lamberto nostro (v. 6446 sqq.) manifestum est, adhibitis codicibus quos modo dixi duobus seculi XIII, et Parisino (A) et Guelferbytano (B), utroque satis bono, sed Parisino aliquantum integriore, ita, ut Parisini libri menda manifesta, quantum fieri hoc posset, Guelferbytani ope corrigerem.

Latinae narrationis et argumentum et color aperte produnt originem hebraeam. Et re vera antiquissima,

quam novi, hujus commenti commemoratio occurrit in tractatu Talmudico Tamid (IV. f. 32), ubi his fere verbis relatum dicit Eisenmenger[26]: »Als derselbige kam, sass er an ein fliessendes wasser, und ass brod, und hatte kleine gesalzene fische in seiner hand. Da man nun dieselbigen abwusch, bekamen sie einen guten geruch[27]): darauf sprach er, hieraus kann man abnehmen, dass dieses quellen-wasser vom Paradeis herkomme. Einige sagen, er habe von demselbigen wasser genommen und sein angesicht damit gewaschen: andere aber melden, er sei so lange dem wasser nachgegangen, bis dass er zur pforten des Paradeises gekommen sei, und daselbsten habe er gerufen: öffnet mir die pforte; man sprach aber zu ihm: dieses ist die pforte des herrn, die gerechten müssen da hinein gehen[28]. Da sagte er: ich bin auch ein könig, und bin hoch geachtet; gebet mir etwas. Hierauf gaben sie ihm einen todtenkopf, und er nahm ihn mit sich, und legte ihn auf eine wageschale, und all sein gold und silber, das er bei sich hatte, legte er auf die andere wageschale, und der todtenkopf war doch schwerer als das gold und silber. Da fragte er die rabbinen, was solches wäre; und sie antworteten ihm, es wäre ein todtenkopf, und dass das auge des fleisches und blutes (i. e. des menschen) nicht könne gesättiget werden. Und als er sie weiter fragte, woher er es wissen könnte, dass dem also sei, nahmen sie ein wenig staub, und bedeckten den todtenkopf damit, und alsobald war das gold und silber schwerer. Denn es stehet geschrieben: das grab

26) Entdecktes Judenthum. Königsberg 1711. 2, 321.
27) Cf. Pseudo-Callisth. Mülleri lib. 2. c. 39.
28) Ps. 118, 20.

und die hölle werden nimmermehr gesättiget, und die augen des menschen werden nicht satt« [29]).

In Pseudo-Callisthenis codicibus quibusdam graecis [30]) legitur fabula, quae huic commento rabbinico respondet, de Alexandro Terram Beatorum Fontemque Juventutis frustra quaerente, et de coquo ejus, cui nomen fuit Andreas, qui cum piscem sale conditum (τάριχον) lavando fontem illum invenisset, eumque dominum celasset, hausta fontis aqua in daemonem marinum est mutatus: quae quidem fabula efficta videtur ad similitudinem illius, quam de Glauco refert Schol. Platon. p. 421 (in Rempubl. p. 611 D. ed. Steph. Lugd. 1590). Graecam hanc fabulae formam ut aetate paullo priorem dicas illa rabbinica, idem tamen concedes, transfiguratione ista rabbinica plane aliam novamque eam factam, multoque et venustiorem et augustiorem quasi redditam. Sed interpretatio nostra latina cum nimis tamen distet ab ista talmudica, necesse est aliam etiam fabulae relationem item rabbinicam inter utramque fabulae formam mediam intercessisse, cujus etiamsi vestigium nondum invenerim, non tamen dubito, quin in decimi vel undecimi seculi hagadicorum librorum, quos dicunt, aliquo lateat, unde haustam eam seculo fere undecimo doctus aliquis judaeus vel christianus Galliae australis latinam fecerit.

Sed haec hactenus, quae lectorum humanitati interim commendata esse volo, cum in animo mihi sit, de reliquis historiae fabulosae Alexandri fatis favente Deo alias uberius disputare.

29) Proverb. 27, 20.
30) Pseudoc. ed. Müller lib. 2 c. 39—41. Cod. Lugd. 245 b. — 249 a.

De itinere ad Paradisum.

Igitur Alexander nobili ac multiformi praeda onustus se cum suis copiis a finibus Indorum surripiens et compendiosas agens dietas proximis fovebatur mansionibus in promunctoriis fluminum mari adjacentium, indulgens quodammodo quieti ad recreandum exercitum suum post multę et periculosę fatigationis incommodum. Qui quocumque locorum divertebat bene atque honorifice suscipiebatur, omniumque famulatu ab universis gentibus honorabatur, tum pro sui liberalitate et gratia, tum pro compescenda et evadenda suorum bonorum direptione. Satagebant enim principem beneficiis praevenire, ut comites ejus pacificos atque benivolos experirentur, quos adversarios et raptores fore arbitrabantur. Hoc ordine devenit ad fluvium latissimum, in cujus ripa offendit navim amplę magnitudinis velis et remigiis nec non

1. *In cod. B. titulus fere omnino evanuit*: De mirifico ..... alexandri regis (?) .... modo ueneno exstinctus ocubuerit.
2. et B.
3. subripiens B.
8. locorum *deest* A.
9. benigne ac B. omnimodo f. B.
11. sua libertate B. cum pro compescenda B.
17. magne amplitudinis B.

diversis armamentis omnique compositione instructam et ad laborem firmissimam. Sciscitatus de nomine fluvii didicit hunc esse Gangem, qui et Physon, cujus origo est Paradisus voluptatis. Cernebat etiam arborum folia permaxima tectis domorum superposita, quę per amnis decursum effluentia longissimis virgis attingunt incolę, quęque sole siccata et in pulverem tusa gustum miri saporis prestant utentibus. Horum omnium seriem edoctus, insuper de creatione et situ loci, ait cum suspirio: „nichil perfeci in mundo, totiusque ambitionis nichili pendo, nisi hujus voluptatis participium permeruero." Statimque suorum copiis tuto in loco stabilitis assumpsit quingentos clipeos electę juventutis acris animi totiusque periculi inperterritos et continui laboris exercitio promptissimos, dispositisque victualibus ad totius ęstatis decursum sufficientibus conscensa navi se prosperis credidit flatibus. Consumpta vero jam unius mensis navigatione nimia cum difficultate contra impetum furentis fluvii — nam ad ejus originem, si fas esset, totis animis intendebant pertingere — vires juvenum, qui se invicem cohortantes voluntarie

1. structam B.
3. gangen A. phison B.
6. annis B.
10. profeci B.
11. tociusque mee ambitionis B.
12. promeruero B.
14. clippeos B.
15. inpertritos; totusque periculi proptissimos; B.
17. Sufficient' ad totius estatis decursum B.
18. prosperis se B. consumptaque mensis unius B.
20. furentis *deest* B.
21. intenderant B.

labori ingerebant certatim, ceperunt lassescere. Cumque ulterius progrediendi nulla suppeditaret facultas — nam crebris inundationibus quassati fatigabantur, et incredibilis fluctuum sonitus pene omnium auditus adeo debilitabat, ut nullus vocem comparis ni altius inclamantis advertere posset — tandem die tricesima quarta eminus conspicantur quasi edificium civitatis mire altitudinis et longitudinis. Quo cum nimia difficultate pervenientes, flumine suos impetus quodammodo propter littora cohibente sonitusque fragorem mitius producente, littoris angustia tellusque lutea secus maceriam iter pedestre vetabat. quapropter urbis latus, quod absque termino porrigebatur ab aquilone in austrum, pene triduo non absque tedio navigavere, explorantes sicubi forte pateret aditus ad ingrediendum. Macerię illius magna erat equalitas, nullis turribus seu propugnaculis in giro surgentibus, cujus tota superficies adeo veteri musco erat obducta, ut lapidum nulla appareret compositio vel junctura. Tercia vero die perbrevis fenestellę interius munitę aditus apparuit, qui cunctorum intuentium labores et tedia quasi spe magni profectus relevavit. Statimque Alexander nonnullos suorum in scapham deponens, si forte pulsantibus quispiam

5. alterius B.
6. trigesima B.
7. conspicantur eminus B.
12. uetabat iter pedestre B.
13. abque *rasa quidem littera* q. B.
16. erat *deest* A.
19. pateret B.
20. per brevis A. B,
22. magne B.
24. scaphas B.

aperiret, mandata sua incolis perferenda eis contradidit. Qui ad locum venientes et graviuscule impingentes aditum patefieri clamitabant. Mox interius quidam pessulum solvens blanda voce sciscitabatur ab illis, qui vel unde forent, causamque sibi intimari tam insolitę et inauditę exactionis postulat. At illi „sumus" inquiunt „legati, non cujuscunque principis, sed regis regum Alexandri, invictissimi, cui omnis mundus obtemperat, quem omnis potestas expavescit. Hęc ex consultu primatum suorum mandat regia nobilitas: quod gentium genus quarumve legum hujus loci sunt incolę? quantę copię? qua confidunt securitate? quis rex eorum, vel qua spe subsistit? qua fiducia gloriatur? quibus viribus nititur? Postremo imperat dominus: si spe vitę, si corporis salute, si temporum quiete cupitis perfrui, ne extollamini per insolentiam, sed omnibus gentibus consuetudinarium persolvatis ei tributum." At legationis auditor in nullo verborum motus hilari facie mitique affatu exactoribus respondit: „Ne fatigemini plurima minarum exaggeratione, seu multiformi exactione, sed patienter prestolamini me quantocius ad vos reversurum." Quo dicto clausit fenestram, et post duas ferme horas denuo patefaciens se operientium aspectibus reddidit; proferensque gemmam miri fulgoris rarique coloris, quę quantitate et forma

1. incolis loci perferenda tradidit B.
4. sciscitatur B.
5. intimare B.
20. respondit exactoribus B.
22. quantotius A.
23. fenestram *deest* B.

humani oculi speciem imitabatur, exactoribus obtulit, eisque dixit: „Mandant hujus loci incolę, reddi — quocumque modo, sive dono, sive tributario debito decreveris — prodigii commonitorium. in hoc suscipe, quem tibi karitatis intuitu mittimus, lapidem, qui terminum tuis cupiditatibus poterit imponere. nam cum naturam et virtutem ejus didiceris, ab omni ambitione ultra cessabis. Noveris etiam, tibi tuisque non expedire hic ulterius inmorari; quoniam, si fluvius hic vel modico spiritu procellę afflatur, procul dubio naufragium incurretis cum detrimento vitę vestrę. Quapropter te sociis restitue, et deo deorum pro tibi collatis beneficiis ne ingratus esse videaris.“ His dictis conticuit, obseratoque aditu recessit. At illi festinato navim repetentes Alexandro gemmam cum mandatu detulere. Ille vero, ut vir sagacis animi, rei considerans eventum, vimque verborum perpendens, celeri reditu ad nota se contulit littora, suorumque revisit contubernia. At illi, de optato sui ducis adventu gratulabundi, et eventus ejus seriem edocti, fortunae laudum solvunt libamina, quod incolumem meruerint recipere, de cujus vita gravi succubuerant diffidentię. Compererant enim exper-

1. optulit B.
2. loci huius B.
4. suscipe in hoc B.
7. naturam eius et virtutem B.
8. noveris enim A.
9. immorari B. quum si A.
10. afflatus A.
11. incurreris A.
12. sociis celerius restitue B.
22. meruerunt B.
23. enim ab expertorum A.

torum relatione multimoda furentis fluvii pericula, aurę incertitudinem, aquarumque gravissimam inundationem, cursus velocitatem et vehementiam, undarum intolerabilem strepitum, gaudebantque post multam desperationem suarum virium rectorem felici auspicio omnia hęc superasse. Inde vero progredientes in Susis civitatem opulentissimam devenere, susceptique cum omni honorificentia, ut decebat majestatem regiam, munificentissimos omnes, maxime majores natu, experti sunt. plerique enim procerum imperialem nobilitatem donis precipuis honorabant, nec minus ipsi regio munere amplificati recedebant. Sequenti vero die sapientissimis quibusque Judeorum atque gentilium, in quibus erat spes certę responsionis, secreto sibi ascitis, seriem sui eventus replicando, cum illis rei mysterium ventilare cepit; gemmamque suam proferens naturam ejus virtutemque ab eis investigabat. At illi, de propositis nulla certitudine prediti, quod solum poterant, felicitatem viri laudabant, eventum magnificabant, potentiam extollebant, tempusque redimentes ambiguitati operam dabant. Quod Alexander ęgre ferens molestiam mentis maxima probitate dissimulabat, et, ignorantiam hominum simplicitatemque nullo contemptu denotans, personas donis regiis honorabat. Erat autem in illo loco senex quidam decrepitus judaeus, Papas

6. hec omnia B.
13. sapientibus B.
14. in quibus in quibus B. *deest* A.
18. inuestigabat ab eis. B.
25. Erat in loco B.
26. papas nomine iudeus. B.

nomine, qui, annosę vitę debilitate fessus, nusquam locorum, nisi duobus in gestatorio se ferentibus, converti poterat. Hic amicorum relatione cognoscens regis adventum, eumque pro misterio lapidis incerto anxietate plurima turbari, petiit se aspectibus ejus presentari. Quo viso Alexander nobilitati suę consuetudinariam honorificentiam canis reverendis exhibuit; senemque juxta se decenter collocans congratulabatur diuturnę vitę suę et speciosę viri formę et honestę gravitati. susceptoque sermone, qui ei familiaris et desiderabilis cum senibus erat, de antiquitatis noticia cępit percontari. Quo de singulis satisfaciente Alexander considerabat in viro adjacentis ei sapientię pelagus, ingressusque suę profectionis seriem multiplicitatem laborum eventusque sui prosperitatem cępit proponere. At Judeus, audita ejus prospera navigatione et eventus felicitate, supra modum humanę estimationis admirans, protensis sursum manibus ait coram omnibus: „O rex, quantum Deo cęli debeas modis omnibus perpendere non negligas. nulli enim mortalium huic simile concessit. nec enim fatalis eventus, sed divine largitatis munus. Memini, me puero nonnullos juvenum viribus ingenioque prę-

2. ni A.
8. collocavit A. congratulabantur diuturne uite B.
9. uiri speciose forme B.
10. qui qui ei B.
12. p cunctari
perscrutari B.
12. Quo uiso de B.
14. pelagus adiacentis ei sapiē. B.
18. ammirans B.
21. nec ē B.
23. me a puero A.   prępeditos A.

ditos navigationem hanc assumpsisse, nec ullo modo prevaluisse urbis illius męnibus applicari, et tamen pene omnes inutiles extitisse. nam plerique laboris nimietate viribus exhausti fluctibus sunt absorti, plerique ceci, plerique surdi, plerique membrorum omnium tremore multati perpetualiter sunt periclitati. Dein alii atque alii diversis temporibus hanc fatigationem aggressi, sed frustra moliti sunt; quoniam diversis passionum generibus debilitati vix evaserunt, terminumque huic inutili negotio ante tempora multa posuerunt. At tu, quo fatorum moderamine, cum tuis incolumis, furentes fluctus superasti, urbem omnibus ignaram apprehendisti, responsa omni mortalium insueta suscepisti? Revera permissu seu dispositione divina, aut magni prodigii gratia.“ Hujusmodi propositionibus Alexander animęquior redditus a priore ambiguitate respondit exhilarato corde: „Nequaquam fallit scriptura protestans quoniam in antiquis est sapientia. Assertio tua, o Judee, quodam spirituali misterio consonat relationi veridicę, quam mihi destinaverunt urbis illius incolę. Quapropter ad illius de quo suspicaris prodigii indaginem consultis hujus loci sapientibus grandi coartabar tedio.“ Mox aperiens lapidem, qui in manu latebat, „en“, inquit,

2. applicare B.
11. te cum tuis incolume B.
12. urbem oīs hospitis ignaram B.
13. omīum B.
16. priorum B.
18. quō (*i. e.* quoniam) B. et sapientia A. ē sapientia B.
20. michi B.
22. suspucaris B.
24. qui manu B.

propositionis hujus inicium et summa!“ Quem Judeus suscipiens diuque considerans „hic est“ ait „vere prodigium et commonitorium non contempnendum regię dignitati.“ At Alexander „quoniam“ inquit „in nullo discrepas a datoris hujus sententia, jam ne diutius me suspensum trucides, si quid nosti super hoc edissere, ut rumpas meę ambiguitates ignorantię.“ Ad hęc Judeus „quamvis“ ait „dictis veridicis plerumque fides adhibeatur, tamen in diffinitione novę actionis facilius persuadere potest visus quam auditus. Lapis hic modice quantitatis est, sed immensi ponderis, ita ut ejus gravitati nichil queat equiperari. Nunc igitur coram me deferatur statera ponderis et libra auri.“ Quibus presto factis imposuit uni vasculo staterę lapidem, et alteri aureum nummisma, quod lapis preponderans post se traxit in altum. Additis etiam duobus, et tribus, ac quatuor, novissime tota libra auri, insuper et quantum libra capere potuit: ne uno quidem momento valuit lapis a gravedine sui ponderis moveri. Dein quesita et reperta statera, que capacior in loco inveniri poterat, trabibus est appensa, multaque auri centenaria imposita: quę, ut primum nummisma, pari modo

2. et diu B.
6. trutines B.
7. ambiguitates meę ignorantie B.
8. At h' B.
12. in m̄si B.
16. nūmissa B.
18 quantum poterat trutina capere B.
20. greuedine B.
21. quam A.
22. multoque imposita auri centenaria B.
23. nummissa B.

celeri impetu lapis post se traxit, ac si pro tanto auri pondere levissima penna videretur imposita. Quo spectaculo super altitudinem humanę estimationis adtonitus ait: „Non mediocriter in admirationem me commovet, quod tantillę gemmę brevis substantia manibus adtrectata pene nullius est ponderis, staterę vero appensa tantę videtur gravitatis. Unde, quoniam evidens experientia sufficienter persuasit oculis, quod nullo modo auribus suggerere sufficit ad fidem assertio cujuspiam narrationis, edissere jam voce mysterium hujus novitatis!“ At Judeus „patienter“ inquit „sustine, o bone rex, donec evidens operatio suę propositionis executionem determinet; et sic demum indagine competenti mysteriorum seriem verbo aperiam.“ Sumptaque minori statera, qua ponderis ordinem iniciaverat, in parte una lapidem injecit, eumque subtili terrę pulvere operuit, et in altera unum aureum posuit, qui statim inferiora petens lapidem post se facili motu traxit. Expositoque aureo plumam levissimam injecit, quę pari modo lapidem

1. inpetu celeri B.
3. supra B.
4. attonitus B.
4. ammirationē B.
6. attrectata B. ponderis ē B.
7. appense B. videatur A.
9. sufficeret B.
12. ait B.
15. urbis aperiam B.
16. nunciaverunt A. iniciaueuer't B.
18. aureū unū B.
18. inferiore B.
19. facile B. *in margine.*
20. lapidem post se traxit et pondere superauit B.

pondere superavit. His pene ex sensu factus Alexander „fateor“ inquit, „nichil me unquam in rebus humanis huic simile vel mente concepisse, vel auditu comperisse, vel visu didicisse.“ At Judeus „sufficiat“ ait „jam actionis assertio, et nunc, quid in his latet, pandat evidens verborum executio.“ Ad hęc Alexander „quoniam“ inquit „de urbe, quam vidi, ejusque incolis, et eorum conditione non minima me movet ambiguitas, queso, ut de singulis mihi satisfacias.“ His pręlibatis et in faciem ejus universis intendentibus Judeus hac voce solvit silentium: „Quod vidisti, o bone rex, urbs nec dici debet, nec est, sed maceria solida, et impenetrabilis omni carni, quam in terminum ulterius progrediendi statuit universorum conditor justorum spiritibus carne solutis et ibidem corporis resurrectionem prestolantibus. fruuntur autem ibi quiete opaca, quam deus illis disposuit, sed non perhenni, quoniam post judicium recepta carne cum creatore suo regnabunt in eternum. Hi spiritus, humanę salutis avidi, commonitorium felicitati tuę hunc lapidem destinaverunt, ad commonendum te et compescendos inordinatos et indecentes tuę ambi-

2. inquid nilelil me umquā B.
3. simile concessit uel mente B.
5. et non A.
6. pandās, *deleta quidem litera* s, *et in margine ab eadem manu adjecto vocabulo* uidēs B.
7. inquid B.
9. ambigoitas B. michi satis facias B.
12. ubs B.
19. regnabūt B. regnabit A.
19. Hic spem A.
21. destinauerunt lapidē B.
21. communiendum A.
22. cōpensendos B. ambitioīs tue B.

tionis conatus. Et revera, quid etiam commodi prestat insaciabilis cupiditas, quę crebris mentem consumit curis, nulli credens suspicione torquetur et diffidentia, et homo rationabilis omni exhaustus quiete servi sui servus turpis effectus anxietate custodiendi noctes pervigiles diebus continuat. At tu, si, propriis sedibus contentus, patrimonii tui sufficientia delectareris, nunquam ad defectum regii honoris pertingeres, dum quiescenti tibi et curis omnibus exuto questus et divitię famularentur totius regni, et omnium thesaurorum copia tua repleret gazophilatia. Nunc vero, nec tuis nec externorum copiis contentus, in medio thesaurorum tuorum egestate deprimeris, nulla sufficientia saciaris, sed cum grandi vitę tuę periculo, et non absque tuorum detrimento, extranei eris pondere indecenter oneraris. His commotionum* promulgationibus prodigii summa continetur, quod lapidis hujus natura testatur. Hic, quemadmodum videtur forma et colore, revera humanus est oculus, qui, quamdiu vitali potitur luce totius concupiscentię estibus agitatur, novitatum multiplicitate pascitur, et auro sibi redivivam famem subministrante nulla prorsus sacietate compescitur; et quo amplius multiplicando proficit, eo sollertius exaggerandis incumbit, sicut inpraesentiarum mirifici ponderis nova

1. quidē cōmodū B.
8. delectariris B.
9. dumque A.
12. extraneorum B.
16. Hujus A.
19. ē B. esse A.
23 nullius A. nulla prossus satietate B.
25. in presentia A.

probavit operatio. At ubi, vitali motu subtracto, materni cespitis visceribus commendatur, nullius utilitatis usibus patet, nichil delectatur, nichil ambit, nullo affectu mutatur, quia nec sentit. Unde et penna levis, quae etsi modice, tamen cujuscumque utilitatis est, hunc lapidem terrę pulvere coopertum pondere superavit. Te igitur, o bone rex, te, inquam, moderatorem totius prudentię, te victorem regum, te possessorem regnorum, te mundi dominum, lapis iste prefigurat, te monet, te increpat, te substantia exilis compescit ab appetitu vilissime ambitionis. Quod salva gratia tua, domine mi rex, dixerim; et si forte regii honoris normam invectiva oratione excessi, exactionis tuę imperio coactus, insipientię meę cessi.“ Mox Alexander morarum impatiens in oscula ruit senis, regiisque muneribus onustum remisit ad propria, imprecans prospera vitę ejus et saluti. Ipse vero finem omni cupiditati imponens omnique ambitioni, liberalitati et honestati vacabat, et, ut magnificentiam regiam decebat, in suis munificus et in cunctis largifluus. Indeque secedens per locorum compendia suę ditioni subacta, detentusque diversis atque necessariis justiciarum ordinationibus, tandem post circulum alterius semis anni, devenit Babyloniam, ubi, jam quasi patrię redditus, post multimodos laborum agones indulgere

1. operatio probauit B.
7. inquid B.
9. regē B.
13. honoris regii B.
18. Ipseque finem B
23. ac B.
25. quasi iā B.

cępit securitati atque quieti, dimissionem concedens vię comitibus, omnibus secundum qualitatem cujusque probitatis auri argentique multiplicitate ditatis. Cumque omni malorum suspicione posthabita nobili floreret magnificentia et regali jocundaretur gloria, ab uno domesticorum suorum, quo minus suspicabatur, mortifero infectus est poculo, sicut in responsis acceperat in India ab arboribus solis et lunę. Cumque vim veneni in se grassantis vicina jam morte sentiret, accitis juvenibus secum ab infantia nobiliter, ut decebat regiam magnificentiam, educatis, regnorum suorum jura divisit, constituens monarchię suę terminos, et militum cohortes pacis et condordię ad invicem incrementum confirmans, veritatis et honestatis atque liberalitatis studium omnibus inculcans, et ad imitationem sui in omni probitate cunctos instruens, valeque dictis singulis diem clausit extremum. — aevia [*i. e. alleluja*].

Explicit magnifici vita regis Alexandri.

1. et quieti B missionē B.
2. omnibusque B.
3. cuius B. multiplicatione A.
4. *Quae post* ditatis *sequuntur, in cod. B. desiderantur, substituta eorum in locum narratione de Alexandri morte, quam libri scriptor partim ex Julii Valerii epitome, partim ex Curtii libro decimo hausit.*